

***‘Mannen hebben
bindingsangst.
Tachtig procent
van de nieuwe
spirituelen is
vrouw’***

”

‘Tegenstellingen overbruggen is mijn levensmotto’

‘**R**eli-shoppers’ worden ze door theologen wel denigrerend genoemd, de ongebonden spirituelen waarvan er steeds meer komen in Nederland. Omdat ze uit verschillende religies halen wat hen bevalt. Maar goed beschouwd heeft iedere gelovige een patchwork-religie, signaleerde Manuela Kalsky (51) vorige maand in haar oratie als bijzonder hoogleraar op de Edward Schillebeeckx-leerstoel voor theologie en samenleving.

“Ook al noem je je christen zoals ik, dé christelijke traditie bestaat niet”, legt ze uit op haar kantoor aan de Nieuwe Herengracht in Amsterdam. “Ik ben bijvoorbeeld luthers opgevoed in Duitsland en nu directeur van het katholieke Dominicaans Studiecentrum voor Theologie en Samenleving. Vanuit het lutherse geloof heb ik een opstandige houding meegenomen: het moet anders kunnen en daar ga ik mee aan de slag. De dominicanen hebben de contemplatie in mij aangewakkerd: eerst rustig kijken en nadenken voordat je actie onderneemt. Zo stelt iedereen zijn eigen persoonlijke geloof samen.”

Spannend

Kalsky vindt het dan ook prachtig dat de leerstoel die de naam draagt van de befaamde katholieke theoloog en dominicaan Schillebeeckx, een plaats kreeg op de protestantse Vrije Universiteit. “Inmiddels zijn daar ook islamitische, boeddhis-

Onverstoorbaar op zoek naar een nieuw wij:

Manuela Kalsky, kersvers hoogleraar aan de Vrije Universiteit, doet onderzoek naar reli-shoppende nieuwe spirituelen. Dat maakt deel uit van het ambitieuze project *W!J*, waarmee ze probeert religieuze tegenstellingen in Nederland te overbruggen. Prachtig doel, maar wat levert het concreet op?

Tekst: Frieda Pruim Beeld: Corbino

tische en hindoeïstische studierichtingen; de theologische faculteit van de VU is onze samenleving in het klein. Dat vind ik spannend.”

Aan de VU gaat ze samen met anderen de hoogleraren Joep de Hart en André van der Braak onderzoek doen naar het fenomeen meervoudige religieuze identiteit in Nederland. “Op onze website *Reliflex.nl* portretteerden we in 2007 al een aantal mensen die zich bijvoorbeeld christen én boeddhist noemen. Ik hoop erachter te komen hoeveel dat inmiddels voorkomt in Nederland en hoe sterk de verschillende stromingen vertegenwoordigd zijn. Ik wil ook onderzoeken hoe de nieuwe spirituelen zich met anderen verbinden, want deze mensen worden ten onrechte vaak als egoïstische *lonesome cowboys* gezien.”

Zijn er daarbij ook verschillen tussen

mannen en vrouwen? “Jazeker. Ik vind het opvallend dat veel mannen die wij interviewden voor het boek *W!J-land* zo’n bindingsangst hebben. Vrouwen zijn veel meer met sociale verbanden bezig. Dat geldt ook voor de nieuwe spirituelen, blijkt uit recent Brits onderzoek. Van degenen die alternatieve spirituele groepen leiden en bezoeken, is tachtig procent vrouw.”

Het valt Kalsky op dat vrouwen over het algemeen opener staan voor verandering dan mannen. “In mijn lezingen merk ik dat zij veel minder de neiging hebben het oude te verdedigen en veel nieuwsgieriger zijn naar nieuwe ontwikkelingen. Misschien komt dat omdat ze minder belangrijke posities bekleden, waardoor ze het bestaande minder hoeven te verdedigen.”

Marktplein

Al vier jaar probeert Kalsky met haar studiecentrum verbindingen te leggen tussen religies. Met het ambitieuze project *W!J* streeft ze naar een samenleving waarin alle Nederlanders zich thuis kunnen voelen, ongeacht hun culturele of religieuze identiteit. De aanleiding was dat moslims steeds meer met de nek werden aangekeken sinds de moord op Theo van Gogh, ‘het 9/11 van Nederland’. Ze ontwikkelde de website *Nieuwwij.nl*, samen met Greco Idema van bureau Intermonde en het toenmalige ministerie van Integratie. “We wilden de kennis over andere →

religies vergroten en mensen met elkaar in contact brengen. Om ook jonge mensen te bereiken, kozen we voor een site. Die kun je vergelijken met het marktplein waarop de dominicanen vroeger hun oor te luister legden en preekten.”

De site, gemaakt door een multicultureel team van tien jonge mensen, telt inmiddels 20.000 bezoekers per maand. Veel filmpjes, columns en artikelen worden ook op andere websites geplaatst en in lessen op middelbare scholen gebruikt. Maar bereikt het project niet vooral mensen die toch al overtuigd zijn? “Ja, maar daar is niks mis mee”, reageert Kalsky. “Je moet ook mensen voeden die verder willen met het nieuwe wij. Daarom laten we zien waarbij je je kunt aansluiten, want er gebeurt al ontzettend veel. Bijvoorbeeld het Handvest voor Compassie, ondersteuning van asielzoekers en projecten van religieuzen tegen vrouwenhandel. Veel van die projecten halen de media niet, omdat alleen slecht nieuws als nieuws wordt gezien.”

De nieuwsberichten op de site komen vooral uit christelijke hoek. Hoe bereiken de makers daarmee ook moslims? “Het viel ons ook op dat zij niet gauw naar een website met een christelijke achtergrond komen. Daarom hebben we de site *Nieuwemoskee.nl* helpen ontwikkelen, waarmee we nauw samenwerken. We plaatsen elkaars stukken.”

Om mensen naar de site te trekken die bang zijn voor diversiteit, laat *Nieuwwij.nl* ook mensen met controversiële meningen aan het woord. “We plaatsten bijvoorbeeld een interview met Telegraaf-columnist Bob Smalhout. Die heeft geen zachtzinnige visie op moslims. Dat leidde tot bezoekers die normaal niet op onze website zouden komen. Sommigen zijn gebleven en blijven zich roeren.”

Feel good avond

Kalsky betrok ook een bestaand internationaal project bij W!J: het *European Project for Interreligious Learning* (EPIL), waarin veertig christelijke en moslimvrouwen uit onder meer Libanon, Bosnië-Herzegovina, Oostenrijk en Zwitserland elkaars landen bezoeken.

In oktober waren de EPIL-vrouwen in Nederland voor een publieksdebat. Tot

“Als je samen eet en praat en zoekt, is er hoop op verandering”

Paspoort

Manuela Kalsky

(Salzgitter-Bad, 1961)
groeide op in Duitsland.

● Kwam naar Nederland om feministische en bevrijdingstheologie te studeren en promoveerde aan de Universiteit van Amsterdam. In 1993 kwam ze in dienst bij het Dominicaans Studiecentrum voor Theologie en Samenleving (DSTS); sinds 1997 is ze directeur.

● Op 12 november sprak ze haar oratie uit als bijzonder hoogleraar op de Edward Schillebeeckx leerstoel voor theologie en samenleving aan de Vrije Universiteit. De leerstoel is ingesteld door het DSTS en De Nieuwe Liefde van Huub Oosterhuis. Kalsky werkt twee dagen per week aan de VU.

Zie ook: www.manuelakalsky.nl,
www.nieuwwij.nl, www.dsts.nl.

een echte uitwisseling kwam het niet. Een van de bezoekers noemde het een ‘brave *feel good* avond’. “Een avond alleen kan nooit opleveren dat groepen nader tot elkaar komen, daarvoor heb je continuïteit nodig”, reageert Kalsky.

Maar verandert dit project nu echt iets in de hoofden van mensen die niet buiten hun eigen straatje willen kijken? Kalsky reageert fel: “Als je daar niet op hoopt, moet je er niet aan beginnen. Het is moeilijk te meten wat we precies bereiken, maar als je niet meer samen eet en praat en zoekt, is er minder hoop op verandering. De geest waait soms heel verrassend waar zij wil. Dan heb je plotseling een val van de Muur of een Arabische revolutie, zonder dat iemand dat heeft zien aankomen.”

Haar eigen ‘anders zijn’ als Duitse in Nederland is een belangrijke drijfveer voor haar idealisme. “Toen ik hier net woonde, zaten er vaak deuken in mijn auto met een Duits kenteken. Mijn buurman, die bij de Prinses Irene Brigade had gezeten, liet mij zijn wapens zien en vertelde trots hoeveel moffen hij in de oorlog had vermoord. Er werd over dé Duitsers gepraat, terwijl het over Nazi-Duitsland ging. Daardoor kan ik me heel goed in Turkse mensen verplaatsen wanneer het gaat over de toetreding

‘Manuela betekent God met ons. Zo heb ik dat altijd gevoeld’

van Turkije tot de Europese Unie. Iedereen heeft het over ‘dat achterlijke land dat toch echt niet bij onze verlichte Europese Unie moet komen’. Dan denk ik: realiseer je je wel wat je hiermee zegt tegen Turkse Nederlanders die hun familie en vrienden in Turkije hebben wonen? Dan moet je niet verbaasd zijn dat ze zich hier niet thuisvoelen.”

Kalsky geeft toe dat ook aan haar eigen tolerantie tegenover andersdenkenden grenzen kent. “Het stenigen van vrouwen in sommige moslimlanden omdat zij niet aan de norm voldoen, vind ik afschuwelijk. Plaatselijke groepen die zich daartegen verzetten, zal ik altijd ondersteunen, maar ik zal nooit als buitenstaander zeggen hóe ze dat moeten doen. Net zo belangrijk vind ik het om de hand in eigen boezem te steken. We hebben in Nederland bijvoorbeeld nog geen vijftien procent vrouwelijke hoogleraren; in Turkije een kwart, dus waar hebben we het over!” Ze loopt vaak hard voor de troepen uit. “Dat maakt me weleens ongeduldig: is het nou nog niet gerealiseerd? Ik vind het lastig dat het zo moeilijk is om geld te vinden voor ons project. Van de tijd en energie die ik daarin steek word ik wel eens moe. Maar ik zal het bijltje er niet snel bij neergooien, omdat ik erin geloof en veel mensen me laten weten hoe goed ze het project vinden.”

Tantes

Zij noemt het zelfs haar levensmotto om er alles aan te doen tegenstellingen te overbruggen. “Dat komt voort uit mijn geloof, waarin ons zoiets is beloofd als het Rijk Gods. Dat vertaal ik als: het goede leven voor allen. Ik zie het als opdracht om daar mijn steentje aan bij te dragen. Ik ben ervan overtuigd dat er veel mensen zijn die hetzelfde willen als ik, maar zij roeren

zich helaas wat minder dan de mensen die alles bij het oude willen laten.”

Haar geloof heeft ze vooral te danken aan twee tantes bij wie ze grotendeels opgroeide omdat haar ouders het druk hadden met hun winkel. “Mijn tantes hebben me geleerd dat God heel belangrijk is in je leven, de dragende grond van je bestaan. Mijn geloof daarin is in de loop der jaren alleen maar gegroeid. Manuela betekent God met ons. Dat vind ik mooi. Zo heb ik dat altijd gevoeld. Ik kom graag in de oecumenische Dominicuskerk en ga daar ook wel eens voor. Mijn lievelingslied is ‘Dan nog’ van Huub Oosterhuis, met de zinnen: ‘In ongenade of genade, ik zal red mij, red mij roepen, of zoiets als heb mij lief.’ Ook als het tegenzit, dan nog weet ik dat er iets is dat mij gaande houdt.”

De ontmoeting met mensen met een andere culturele en religieuze achtergrond heeft haar leven verrijkt. “Ik weet nu veel meer over de belevingswereld van moslims. Bijvoorbeeld over hoe het Offerfeest wordt gevierd, waarom moslima’s wel of niet een hoofddoek dragen en dat moslimmeisjes bij callcentra aan de telefoon niet mogen zeggen dat ze Fatiha heten omdat ze anders niks verkopen. Ik heb een veelheid aan manieren van geloven gezien, waardoor ik het heb afgeleerd te generaliseren.”

De samenwerking met mensen met een andere religieuze achtergrond beïnvloedt ook haar eigen leven. “Ik zie hoe belangrijk het voor mijn islamitische collega Nora Asrami is om elke dag te bidden. Daardoor overweeg ik om ook weer meer aan meditatie of gebed te doen. Interreligieus samenwerken leert je dus niet alleen anderen beter begrijpen, maar zet je ook aan het denken over hoe je in je eigen traditie staat.” ●

Drie visies op Manuela Kalsky

1 Anne-Claire Mulder, docente vrouwen- en genderstudies theologie aan de Protestantse Theologische Universiteit: “Dialog is altijd goed, want door met elkaar te praten ga je een

relatie aan. Dat kan je mening op termijn beïnvloeden. Ik vind het mooi dat Kalsky in kaart brengt op welke manieren mensen hun eigen weg zoeken binnen religies. Maar hoe zien gemeenschappen van mensen met een meervoudige religieuze identiteit eruit? Religies hebben praktijken – zoals voedselvoorschriften – die verbinding kunnen bemoeilijken.”

2 Marcel Poorthuis, hoogleraar interreligieuze dialoog aan de Universiteit van Tilburg,

Faculteit Katholieke Theologie: “Dialog is buitengewoon belangrijk, maar ik heb mijn vragen bij het vrijzinnige sausje dat *nieuw-wij.nl* erover giet. Relativering van je eigen religieuze achtergrond is typisch christelijk. Moslims en joden doen dat veel minder. Dialog moet niet alleen plaatsvinden tussen privézoekenden, maar juist ook met traditionele gelovigen en met religieuze instituten. Hoe orthodoxer, hoe belangrijker het gesprek om onbegrip uit de wereld te helpen. Anders is *nieuw-wij* een wij dat groepen buitensluit.”

3 Kathleen Ferrier, oud-Tweede Kamertlid CDA en coördinator Samen Kerk In Nederland: “De dialoog die

Manuela Kalsky op gang probeert te brengen juich ik toe. Ik begrijp haar focus op andere religies, maar ik hoop dat ze ook de religieuze diversiteit binnen het christendom in de gaten houdt. Migrantenkerken hebben bijna een miljoen leden. Juist vanwege de argwaan die er bestaat tegen hun visie op vrouwen en homo’s, is het belangrijk om ook met hen contact te houden.”